

Андрій САМОЙЛОВСЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент, Україна

E-mail: yandreysamal@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8132-5995

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ АЛГОРИТМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

АНОТАЦІЯ

На поточний момент в Україні в цілому недооцінюються можливості страхування як впливового інструменту розвитку національної економіки. Не використовується на повну потужність потенціал страхування, який спрямований на створення ринкової системи захисту майнових прав і інтересів власників, підтримання соціально-економічної стабільності у суспільстві. На страхування як невід'ємну складову фінансового сектору економіки припадає вкрай незначна частка у структурі ВВП.

Входження України до системи світових господарських зв'язків та перебудова її економіки на ринкових засадах вимагає розвитку страхової справи в Україні. Автор виходить з того, що найбільш ефективним кроком при вирішенні зазначених проблем має стати державне регулювання страхової діяльності в Україні.

В статті викладені основні невирішені теоретичні та практичні питання державного регулювання страхової діяльності в Україні. Запропоновані шляхи та напрямки підвищення ефективності страхової діяльності та вдосконалення державного регулювання страхової діяльності в Україні. Досліджено місце та роль державних інститутів у формуванні та регулюванні страхового ринку. Проаналізовано функціонування системи державного регулювання страхової діяльності в Україні, а також обґрунтовано можливі напрями її вдосконалення. Висвітлено особливості державної страхової політики в Україні та заходи щодо її поліпшення. Розглянуто та проаналізовано основні методи та інструменти державного регулювання вітчизняного страхового ринку. З'ясовано чинні в світовій практиці системи організації та нагляду за страховою діяльністю. Оцінено зарубіжний досвід державного регулювання страхової діяльності в контексті можливостей його застосування в Україні за сучасних умов функціонування вітчизняного страхового ринку. При цьому, обґрунтовано, що без постійної активної участі держави неможливо з успіхом вирішувати невідкладні завдання соціально-економічного характеру, спрямовані на розвиток страхової діяльності, підвищення її ефективності та впливу на економіку країни.

Ключові слова: державне регулювання; страхування; страховий ринок; страхова діяльність; страховик; страхувальник.

Вступ

Здійснення процесу ринкових перетворень в Україні вимагає створення дієвої системи захисту майнових інтересів підприємців, посилення соціального захисту громадян та їх сімей, забезпечення економічної та екологічної безпеки держави, що неможливо без ефективного функціонування страхової діяльності в Україні. Водночас сучасний стан страхової діяльності характеризується повільністю, складністю і суперечливістю щодо свого розвитку. Одним з головних показників

рівня розвитку страхування як важливого соціально-економічного інституту є частка сукупної страхової премії у ВВП. Можна констатувати, що по цьому важливому показнику Україна відстає від розвинених країн в десятки разів, що пов'язано насамперед з недооцінкою загальної ролі страхового сектора економіки як дійового ринкоутворюючого фактора. Однак, сучасна економічна ситуація в Україні вимагає негайного розв'язання багатьох теоретичних та практичних питань розвитку страхової діяльності. За цих умов першочергової ваги

© Андрій Самойловський, 2022

Отримано: 30.04.2022 р.

Рекомендовано до друку: 11.05.2022 р.

Опубліковано: 19.05.2022 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Самойловський А. Імітаційне моделювання алгоритму державного регулювання фінансової стійкості страхової компанії. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 176-182. DOI: 10.35774/econa2022.02.176

набуває проблема побудови механізму державного регулювання страхової діяльності на новій основі з урахуванням специфіки перехідного періоду, тобто шляхом органічного поєднання активного державного впливу з ринковими засобами регулювання економіки.

Слід наголосити, що вищезазначені питання перебували в колі наукових інтересів багатьох українських та закордонних вчених, а саме Осадця С. С., Внукової Н. М., Базилевича В. Д., Залетова О. М., Грушка В. І., Лутака М. Д., Яковенка І. В., Воблого К. Г., Василика О. Д., Клапківа М. С. та інших науковців.

Мета статті

Мета статті – дослідження основ державного регулювання страхової діяльності. Домінантною основою при цьому є дослідження основних засад забезпечення платоспроможності страховика з метою захисту інтересів страхувальника.

Виклад основного матеріалу

Зараз в усьому світі законодавчі та контролюючі органи, що відповідають за регулювання ринку страхових послуг, розглядають закони про неплатоспроможність страхових компаній, особливо на предмет наявної ефективності управління фінансовою стійкістю страхових компаній.

Режими державного регулювання, що застосовуються в різних країнах, відрізняються, починаючи з дуже активного державного регулювання у Сполучених Штатах, і закінчуючи консервативним контролем у Японії. Незважаючи на це, платоспроможність страховика завжди залишається головною турботою будь-якого органу нагляду за сектором страхових послуг, адже банкрутство страхових компаній та інших фінансових установ перешкоджає здоровому росту економіки, а у деяких випадках спричиняє суспільну нестабільність. Тому конче важливо швидко створити ефективну систему нагляду на належному законодавчому фундаменті.

Для забезпечення ефективного управління платоспроможності та фінансової стійкості страхових компаній орган нагляду за діяльністю страхових компаній має зосередити

свої зусилля та увагу на таких основних функціональних заходах (рис. 1) як: суворота система ліцензування та здійснення поточного нагляду за діяльністю страхових компаній.

Спочатку розглянемо систему ліцензування страхових компаній. Відкриття страхової компанії вимагає значної суми капіталу, спеціальних знань, надійного керівництва та детальної бізнес-стратегії. З цією метою компанії, які прагнуть займатись страховою діяльністю, повинні отримувати ліцензії. Ліцензування є основним засобом запобігання вступу на ринок „не здорових” страхових компаній. Воно дозволяє органам нагляду зосереджуватись на профілактичних заходах, радше ніж витратити багато часу та енергії на допомогу страховим компаніям, які мають фінансові проблеми. Операції з страхування життя і операції, не пов'язані з страхуванням життя, повинні бути відокремлені, так щоб один з цих видів діяльності не міг підтримувати ресурсами інший.

Досить жорсткі умови щодо (формального) схвалення страхових компаній слугують гарантією захисту користувачів страхових послуг і забезпечують існування справедливих умов конкуренції між компаніями на внутрішньому ринку.

У більшості країн ЄС для кожного класу страхових послуг видаються окремі ліцензії (або для кількох класів, об'єднаних у одну категорію). Як правило, такі ліцензії є постійними. Експерти погоджуються на певній кількості критеріїв, яким має відповідати страхова компанія, що ліцензується.

Першим серед цих критеріїв можна назвати ретельну перевірку характеру та відповідності фінансових ресурсів страхових компаній на час, коли вони починають свою діяльність шляхом проведення аналізу їхніх бізнес-планів і встановлення вимог до мінімальних розмірів капіталу.

У додаток до цих фінансових стандартів можуть використовуватись інші критерії для отримання ліцензій. Зокрема:

- юридичні вимоги, тобто, зокрема, відповідність організаційної форми компанії; подання до відповідних органів копій статуту і загальних умов страхових полісів; подання переліку послуг, з яких спеціалізується компанія;

- вимоги до ведення бухгалтерського обліку, тобто, подання бухгалтерського балансу на початок звітного періоду; подання бюджету і звіту про прибутки та збитки; представлення доказів того, що компанія має необхідний мінімум капіталу, тощо;
- технічні вимоги, тобто, подання ставок страхових премій для інформації або для схвалення, якщо необхідно; подання бази, яка використовується для встановлення тарифів і планування технічних резервів; а також подання відомостей про договори перестрахування.

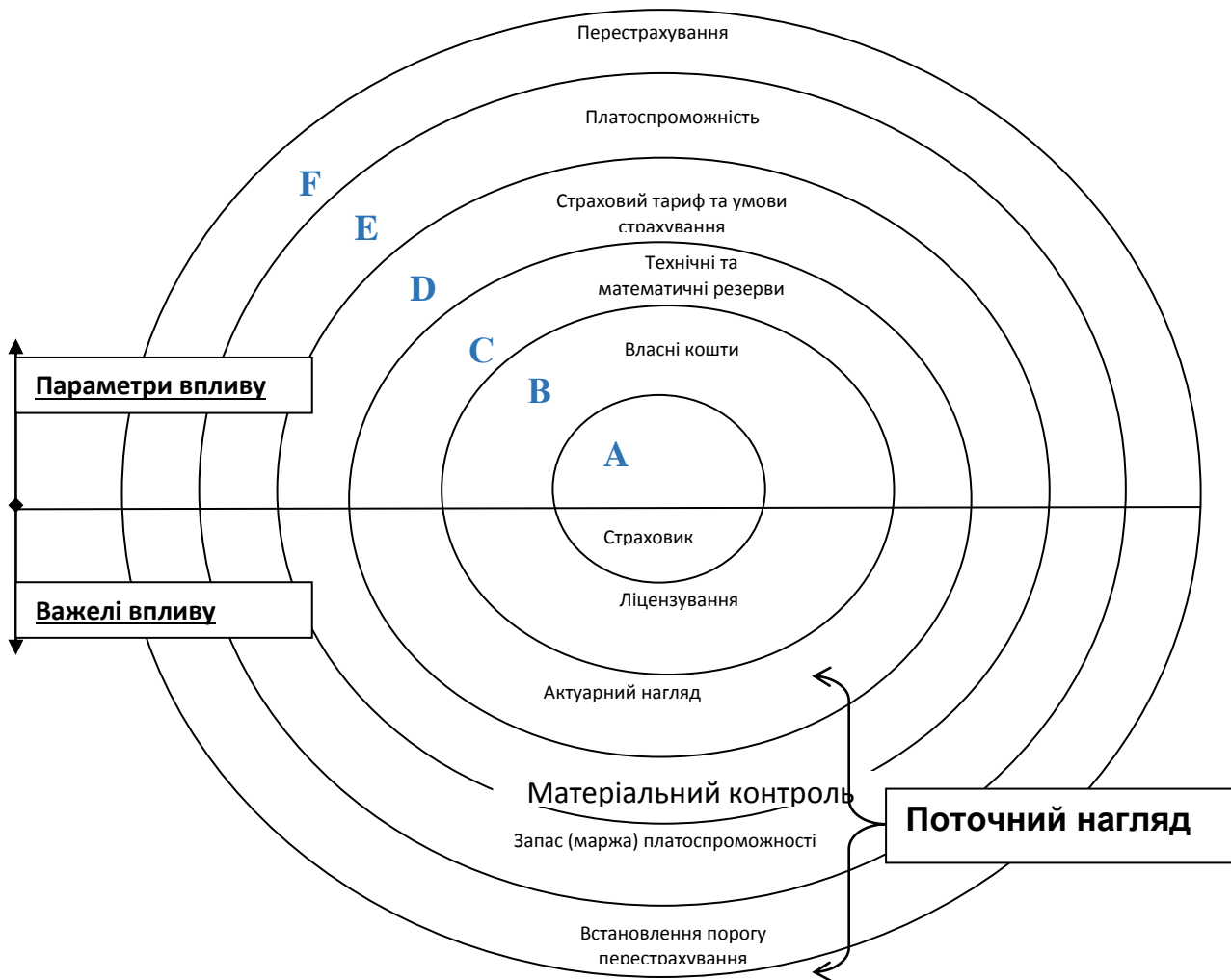

Рис. 1. Основні функціональні заходи органу нагляду за діяльністю страхових компаній

В свою чергу, практика здійснення поточного нагляду будується на таких складових елементах.

Поточний нагляд слід здійснювати за різними аспектами діяльності страхової компанії - моральними, правовими, технічними і фінансовими. Зокрема, орган нагляду за діяльністю страхових компаній повинен забезпечувати дотримання страховими компаніями відповідних правил, що застосовуються до страхової діяльності.

Більш конкретно, йому слід забезпечувати, щоб страхові компанії:

- виконували свої договірні зобов'язання перед застрахованими особами (правовий контроль);
- у будь-який час мали фінансову змогу виконати свої зобов'язання (контроль платоспроможності).

З огляду на це, система поточного нагляду має зосереджуватись на створенні технічних (математичних) резервів, достатніх для того,

щоб у будь-який час виконати зобов'язання компанії перед застрахованими особами - це перший крок і є центральним моментом страхової діяльності. Неадекватні технічні резерви часто спричиняють фінансові труднощі або стають причиною неплатоспроможності.

Для забезпечення того, щоб страхові компанії мали достатні технічні резерви, орган нагляду за діяльністю страхових компаній повинен встановити такі правила:

- правила стосовно визначення того, що включається до технічних резервів, наприклад: взяті але не виплачені зобов'язання, взяті але не включені до звітів зобов'язання, страхові внески, отримані авансом, а також математичні резерви;
- правила, у яких встановлюються стандарти підрахунку розмірів технічних резервів.

До актуарного нагляду відноситься і контроль за ставками страхових премій та умовами страхових полісів, проте, на нашу думку, його слід розглядати як окремий напрямок нагляду „матеріальний контроль”. Ставки страхових внесків повинні бути адекватними, не надмірними і не дискримінаційними.

Тому, є бажаним подавати ставки страхових премій для узгодження до органу нагляду за страховою діяльністю. Ця практика ефективно охоронятиме фінансове здоров'я страхових компаній, які інакше можуть бути втягнутими у війну ставок і, в результаті, поставити під загрозу свою платоспроможність. З іншого боку, надмірно високі тарифи будуть невиправданим тягарем для власників страхових полісів. Важливіше за все те, що можлива така ситуація, за якої відсутність досвіду у керівництва страхових компаній разом з браком основних статистичних даних, таких як дані про частоту та серйозність збитків, можуть зробити важким або навіть неможливим завдання встановлення ставок страхових премій на основі реального ризику.

Тому, органи контролю та нагляду мають або створювати правила стосовно ставок страхових премій на основі припущень щодо вірогідності виникнення страхових випадків або компенсувати труднощі, з якими зустрічається фізична особа при зборі даних, шляхом створення національного статистичного органу.

Подібним чином, бажано, щоб органи нагляду здійснювали перевірку умов страхових послуг, які пропонуються страховими компаніями, так щоб невідповідні умови страхових полісів не завдали шкоди споживачам. Адекватні тарифи і технічні резерви, забезпечені достатньою сумою активів, залишаються основними стовпами платоспроможності.

Поряд з цим, орган нагляду за діяльністю страхових компаній повинен приділяти особливу увагу запасу платоспроможності (адекватності капіталу). Запас платоспроможності включає фінансові ресурси (запас), що діють як буфер проти можливих негативних змін у зобов'язаннях та інших негативних обставин, таких як зміни у системі судових позовів або непередбачені витрати, тощо. Таким чином, він надає інформацію про фінансовий стан компанії і попереджає органи нагляду про необхідність вжити запобіжні заходи з метою захисту власників страхових полісів. Вимоги до запасу платоспроможності мають бути чітко визначені і вказувати мінімальні рівні капіталу або депозитів, які слід підтримувати. Вони повинні відображати розміри, складність і бізнес-ризиків страхової компанії.

Одночасно, слід наголосити, що запас платоспроможності – це лише інструмент вимірювання платоспроможності та стеження за нею. Проте, цей показник не слід вважати кінцевим результатом управління активами та зобов'язаннями або безпомилковим показником фінансового здоров'я страхових компаній.

Органам нагляду слід приділяти пильну увагу такій важливій складовій поточного нагляду як контроль за операціями перестраховування.

Звичайною роллю перестраховування є підтримка стабільних результатів андеррайтингу шляхом розподілу ризиків, тому страхові компанії мають особливі стимули для придбання послуг з перестраховування. Таким чином, операції з перестраховування можуть використовуватись для запобігання ерозії здатності власного удержання ризиків страховими компаніями.

Адекватне та ефективне перестраховування дозволяє страховим компаніям ділити ризики з іншими та обмежувати збитки від великих

ризиків, а у більш загальному плані – підвищувати ефективність свого портфелю ризиків і розподіляти технічний дохід і витрати по звітних періодах. У багатьох аспектах такі цілі несумісні з правилами, що усе ще діють у деяких країнах з перехідною економікою, зокрема, з правилами стосовно обов'язкового передання угод перестрахування. Лише через вільний доступ до ширшого міжнародного ринку послуг з перестрахування компанія, яка передає угоду перестрахування, може бути впевненою у тому, що вона отримає найкращу послугу за конкурентною ціною.

Поряд з цим, органи нагляду повинні захищати страхові компанії від банкрутств компаній перестрахування. Органи нагляду можуть почати з того, що контролюватимуть операції з перестрахування шляхом проведення аудиту фінансової звітності компаній, що передають угоди перестрахування, та приміток до такої фінансової звітності (особливо угод перестрахування). Також доцільно зібрати якомога більше інформації про компанії перестрахування, їхню платоспроможність і ліквідність (включаючи інформацію, надану рейтинговими бюро), а також, у більш загальному плані, про вплив ризиків, пов'язаних з переданням угод перестрахування. Слід брати до уваги усі значні операції по відношенню до вимог, комісійних і брокерської винагороди. Органи нагляду різних країн можуть розглянути можливість щільної співпраці у цій сфері.

Органи нагляду повинні бути наділені також повноваженнями здійснювати втручання, якщо операції з перестрахування компанії не відповідають принципам здорового управління. Іншими словами, органи нагляду повинні стежити за переданими і взятими на себе ризиками з метою забезпечення того, що компанія залишається платоспроможною. Зокрема, взяття на себе ризиків перестрахування з-за кордону може бути ризикованою діяльністю. Деякі види перестрахування мають великі коливання у річному рівні збитків та/або виникненні довгострокових зобов'язань, і багато компаній перестрахування зазнали великих збитків у результаті андеррайтингу міжнародних ризиків перестрахування. Взяття на себе ризиків перестрахування страховими компаніями, які

займаються безпосередньо страхуванням споживачів, може поставити під загрозу безпеку власників страхових полісів. Тому, діяльність компаній, які беруть на себе ризики перестрахування, включаючи компанії, що спеціалізуються на перестрахуванні, має підлягати ретельному контролю.

Одночасно, розміщення перестрахування не слід надмірно регулювати. У принципі, ринок сам повинен вирішувати, де саме розміщувати перестрахування. Для керівництва страхової компанії основною метою розміщення перестрахування є безпека за підходящою ціною. Контроль не повинен втручатись у здорові рішення страхових компаній. Слід уникати обов'язкової передачі полісів перестрахування національним компаніям перестрахування або дискримінаційних режимів оподаткування відносно розміщення перестрахування у закордонних компаніях.

Крім того, поточний контроль вимагає існування незалежних та надійних засобів перевірки інформації, яка була розкрита у звітах, зокрема, адекватності технічних резервів і правильності оцінки активів. У цьому відношенні особливе значення мають перевірки на місці. Вони дають змогу органу нагляду оцінити ефективність роботи керівництва та додержання ним стандартів на тих ринках, де слабкі сторони систем бухгалтерського обліку та звітності послаблюють ефективність перевірок, що проводяться з центру.

Це дозволить запобігти фінансовим проблемам страхових компаній, але також, у більш загальному плані, сприяти довірі громадськості до страховиків. Такі перевірки мають суттєве значення для оцінки знань і ефективності роботи керівників страхової компанії, а також того, наскільки вона виконує вимоги до розмірів капіталу. Певною мірою можна скористатись послугами зовнішніх аудиторів або актуаріїв, якщо існують розвинуті професії аудиторів і актуаріїв і якщо аудитори та актуарії цілком підзвітні.

Проте, навіть на ринках страхових послуг, за якими здійснюється постійний нагляд, страхова компанія може зустрітись з фінансовими труднощами, які призведуть до неплатоспроможності. З цієї причини має існувати чітко визначена політика стосовно

корективних заходів, а у випадках, якщо страхова компанія не може продовжувати свою діяльність, повинна існувати політика впорядкованого виходу з ринку.

Особливе значення у цьому контексті мають виправні процедури, спрямовані на вирішення фінансових проблем, що виникають у окремих страхових компаній. Законодавство має містити чіткі вказівки з цього приводу. Вони повинні регулювати питання управління компаніями, що мають фінансові проблеми, а саме: стандарти, що застосовуються при здійсненні контролю за платоспроможністю; підстави, на яких вибирається шлях реорганізації або ліквідації; доступні заходи по відновленню; скасування ліцензій; умови, за яких портфель страхових полісів може бути передано здоровій компанії; роль ліквідатора і пріоритетність вимог кредиторів. Через те, що довгі затримки можуть збільшити витрати, пов'язані з вирішенням кризи, дуже корисно мати наготові практичні процедури для швидких корективних дій. Ключову роль відіграватиме постійний профілактичний нагляд із застосуванням перевірок на місці та перевірок з центру. Корективні процедури, основані на правилах, можуть допомогти знизити політичний тиск.

Тобто, повинні існувати чіткі вказівки стосовно того, що слід робити з неплатоспроможними страховими компаніями. Законодавство, яке містить такі вказівки, має охоплювати усі питання, пов'язані з управлінням компаніями, що мають фінансові проблеми, включаючи стандарти встановлення факту неплатоспроможності; основу, на якій слід робити вибір між реабілітацією та ліквідацією; доступні заходи з фінансового відновлення (підвищення ставок страхових премій, блокування активів, запити щодо складення планів перестраховування, вливання капіталу, тощо); скасування ліцензій; умови, за яких поліси можуть передаватись здоровій компанії (що часто представляє собою охорону прав власників страхових полісів); роль ліквідатора; і пріоритетність вимог кредиторів.

Водночас, органам влади потрібно:

- по-перше, зберігати достатню свободу власного розсуду для того, щоб гнучко вирішувати проблеми, що виникають, і мати змогу адаптувати виправні заходи до ринкових обставин;
- по-друге, заохочувати галузь страхових послуг до встановлення приватних механізмів і установ, які створюватимуть керівні принципи і кодекс поведінки з метою усунення шкідливої практики. Домовленості щодо саморегулювання та відповідні організації, включаючи професійні, можуть бути корисним додатком до державної системи нагляду. Проте, органам нагляду слід пильно стежити за такими домовленостями з метою забезпечення того, що вони сприяють ефективному функціонуванню ринку.

Висновки

Треба відмітити, що хоча можна викласти загальні керівні принципи, які будуть корисні для органів контролю та нагляду у країнах з перехідною економікою, застосовувати ці принципи можна лише якщо їх буде пристосовано до економічного середовища, а також до історичного та культурного контексту кожної країни. Якщо говорити конкретно, ряд нормативних вимог, що виконуються у країнах, де сектор страхових послуг досяг значної зрілості, можуть запроваджуватись у інших країнах лише поступово. Також, деякі нормативні положення, що існували у країнах ЄС довгий час, але зараз вже більше не виправдовують себе завдяки змінам у економічному та законодавчому середовищі цих країн, можуть бути доречними у світлі поточного стану економічного розвитку деяких країн з перехідною економікою. Отже, органи нагляду та контролю повинні завжди пам'ятати специфічні умови кожного ринку страхових послуг, а правила, які регулюють ринок страхових послуг, повинні бути гнучкими і розвиватись відповідно до змін економічного середовища та ринка страхових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самойловський А. Л. Менеджмент страхування: монографія. Київ.: ТОВ «Видавничий дім «Корпорація», 2007. 317 с.
2. Жабинець О. Й. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою». Львів: ЛФМЛ при ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 21 с.
3. Базилевич В. Д. Страхова справа: підручник. Київ: Знання, 2008. 352 с.
4. Внукова Н. М., Корват О. В., Опешко Н. С. Пруденційний нагляд у сфері страхування: монографія. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 260 с.
5. Фурман В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». Київ: Ін-т економіки та прогнозування Нац. акад. наук України, 2006. 36 с.

REFERENSES

1. Samoilovskyi, A. L. (2007). *Menedzhment strahuvannia [Insurance management]*. Kyiv: LLC Publishing House Corporation [in Ukrainian].
2. Zhabinets, O. Y. (2006). *Derzhavne reguliuvannia strahovoi diyalnosti v Ukrainy [State regulation of insurance activity in Ukraine]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv: LFMI at LNU name Ivan Franko [in Ukrainian].
3. Bazylevych, V. D. (2008). *Strahova sprava [Insurance business]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
4. Vnukova, N. M., Korvat, O. V., Opeshko, N. S. (2016). *Prudenciynyi nagliad u sferi strahuvannia [Prudential supervision in the field of insurance]*. Kharkiv: KhNEU named after S. Kuznets [in Ukrainian].
5. Furman, V. M. (2006). *Strahovyi rynek v Ukraini: problemy stanovlennia ta strategiia rozvytku [Insurance market in Ukraine: problems of formation and development strategy]*. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: Inst. of Economics and Forecasting Nat. acad. Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Andrii Samoilovskyi, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Ukraine

SIMULATION MODELLING OF THE ALGORITHM OF STATE REGULATION OF FINANCIAL STABILITY OF AN INSURANCE COMPANY**Abstract**

At present, Ukraine as a whole underestimates the possibilities of insurance as an influential tool for the development of the national economy. The potential of insurance, which is aimed at creating a market system of protection of property rights and interests of owners, maintaining socio-economic stability in society, is not used at full capacity. Insurance, as an integral part of the financial sector of the economy, accounts for a very small share in the structure of GDP.

Ukraine's entry into the system of world economic relations and restructuring of its economy on a market basis requires the development of insurance business in Ukraine. The author proceeds from the fact that the most effective step in solving these problems should be the state regulation of insurance activities in Ukraine.

Article main unresolved theoretical and practical issues of Government regulation insurance activities in Ukraine. It proposes ways and orientations of increasing the efficiency of insurance activities in Ukraine. Role of public institutions in formation and regulation of insurance market are investigated. Functioning of system of state regulation of insurance activities is analysed; ways and possibilities of its improvements are found. Peculiarities of official insurance policy are revealed. Main methods and instruments of state regulation of insurance activities are considered. Existing in world practice systems of organization of regulation and control over insurance activities are covered. Foreign experience of state regulation of insurance activities is evaluated in terms of possibilities of its adaptation to national economy of Ukraine under present conditions of its national insurance market. Moreover, is justifies that without continuing active role of the Government it is impossible to successfully resolve urgent issues of economic and social nature focused on the development of insurance activities, increasing its effectiveness and impact on the economy.

Keywords: government regulation; insurance; insurance market; insurance activities; insurer; insurant.

Cite as: Samoilovskyi, A. (2022). Simulation modelling of the algorithm of state regulation of financial stability of an insurance company. *Economic analysis*, 32 (2), 176-182. DOI: 10.35774/econa2022.02.176